

Aleksander Hjelmtveit
Seimsleitet 39 A
5912 Seim

Vedtak om retting og fjerning som følge av ulovleg tiltak i konflikt med automatisk freda kulturminne - Seim - Gnr. 171, bnr. 5 - Alver kommune

Saka gjeld inngrep i kulturminne-ID 214930: Seim tunområde og vegfar, inngrep i sikringssona til kulturminne-ID 144416: Seim mellomalderske kyrkjegard. Inngrepet medfører også utilbørleg skjemming av kulturminne ID 144416.

Vi viser til vårt brev datert 20.03.2020, der vi førehandsvarsla at vi vurderte å gjere vedtak om å rette skade og sikre kjeldeverdi til automatisk freda kulturminne med kulturminne-id 214930 og id-144416, på din eigendom Seimsleitet 39, gnr. 171, bnr. 5 i Alver kommune.

I brevet datert 20.03.2020 orienterte vi også om at det var mogleg å uttale seg i saka innan ein frist på 3 veker frå brevet var motteke. Vestland fylkeskommune har ved e-post frå eigar av eigedomen, Aleksander Hjelmtveit motteke uttale innan fristen.

Oppsummering av uttale frå eigar

I e-post mottatt 26.03.2020 har eigar sagt seg villig til å rive hus til utegangarsau og tilbakestille grunnen slik den var.

Videre skriv eigar at han og den eldre generasjonen ikkje kjende til fredinga, og postvegen som går gjennom på bøen ved mellomalderkyrkjegarden. Eigar skriv at han er pålagd driveplikt av all innmarka jf. jordlova § 8. For å drive med utegangarsau er det også eit krav frå Mattilsynet om at dyra skal ha tilgang til hus med 3- tette veggjar og tak og at han har satt opp bygget i god tru for å stetta offentlege krav (uttalen i sin heilheit ligg i vedlegg 3).

Tilråding frå Universitetsmuseet i Bergen, Avdeling for kulturhistorie, fornminneseksjonen

«Tiltaket er anlagt innenfor et automatisk fredet boplassområde fra vikingtid og middelalder, men utenfor de registrerte tuftene. Driftsbygningen er bygget i traseen til den gamle Trondhjemske postveien, i et område med et skrint vegetasjonsdekket som ligger rett på berg. Sauefjøsset befinner seg likevel svært nær de tidligere registrerte automatiske fredede tuftene, bygget er og klart skjemmende i forhold til middelalderkirkegården. På denne bakgrunnen mener Universitetsmuseet i Bergen at nybygget skal fjernes.

Selv om potensialet er begrenset, kan det ikke utelukkes at det befinner seg rester eller spor etter automatisk fredede kulturminner under sauefjøsset. Disse vil etter vår oppfatning ikke være av et omfang eller en karakter som tilsier behov for mer omfattende arkeologiske undersøkelser og dermed tilstedeværelse av personale fra Universitetsmuseet. Vi mener derfor at det ved demonteringen og fjerning av det ulovlige tiltaket vil være tilstrekkelig med beredskap i form av overvåking av arkeologer fra Vestland fylkeskommune.».

Tilråding frå NIKU, Norsk institutt for kulturminneforskning

«Driftsbygninga og terrenginngrep i samband med oppføring av denne er utilbørleg skjemmande for Seim gamle kyrkjestad (ID 144416). NIKU tilrår at driftsbygninga vert fjerna og terrenget restaurert.

Ved synfaringa vart det ikkje funne spor av kulturlag eller struktur i skjæringar der driftsbygninga er gravd ned i terrenget/postvegen. Det kan ikkje utelukkast at automatisk freda kulturlag eller struktur knytta til kyrkjestaden likevel kan finnast i arealet der driftsbygninga er gravd ned, men potensialet reknast som avgrensa. NIKU meiner difor det er nok at restaureringa skjer med overvaking av arkeologar frå Vestland fylkeskommune, det er ikkje naudsynt med arkeologar frå NIKU til stades i tillegg».

Lovheimel og mynde

I samsvar med lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminne (kulturminnelova) § 3 første ledd er inngrep i automatisk freda kulturminne forbode, med mindre det ligg føre løyve etter kulturminnelova § 8. Fylkeskommune er rette styresmakt til å gi slikt løyve, jf. forskrift om fastsetting av myndigheit mv. etter kulturminnelova (ansvarsforskrifta) § 3 (2) og § 4.

Det er ikkje gitt dispensasjon i denne saka. Etter kulturminnelova § 8 tredje ledd kan ulovleg tiltak krevjast fjerna eller retta innan ein nærmare gitt frist. Alternativt kan det stillast krav om sikring av kjeldeverdi som elles ville gått tapt. Fylkeskommunen er rette styresmakt til å gi slikt pålegg jf. forskrift om fastsetting av myndigheit mv. etter kulturminnelova (ansvarsforskrifta) § 3 (2) og § 4.

Etter kulturminnelova § 10 er det den som er ansvarleg for det aktuelle tiltaket, som skal betale for slik fjerning, retting eller sikring. Riksantikvaren er delegert mynde til å gjere slikt vedtak, jf. ansvarsforskrifta § 2 (1).

Gjeldande reguleringsplan

I tillegg til at det aktuelle området er automatisk freda etter kulturminnelova, er det også vist som spesialområde fornminne, jf. § 6.2.3 område SP5, i gjeldande reguleringsplan for Seim kyrkjegard og Håkonshaugen Amfi:

«Området vest for Middelalderkyrkjegarden på gnr. 171, bnr. 5 vert verna som spesialområde bevaring etter plan- og bygningslova. Området er del av eit historisk område, middelaldertun. Området skal nyttast til jordbruksverksem. Alle inngrep i bakken er forbode utan søknad om dispensasjon frå kulturminnelova jf. §8, 1 ledd. Dette omfattar for eksempel planting av tre, bakkeplanering eller oppfylling og skifte av markdekke.»

Etter Vestland fylkeskommune si vurdering er tiltaket også i konflikt med nemnde føresegn, § 6.2.3.

Vedtak

Med heimel i kulturminnelova § 8 tredje ledd gjer Vestland fylkeskommune dette vedtaket:

Tiltakshavaren skal fjerne og rette som følgje av ulovleg tiltak innafor eit automatisk freda kulturminnemiljø som inneheld busetjingsspor og historisk vegfar frå mellomalder, Askeladden id. 214930, - og inngrep i sikringssonen til mellomalderkyrkjegarden, Askeladden id. 144416. Tiltaket si art og nærleik til mellomalderkyrkjegarden, Askeladden id. 144416, er i tillegg utilbørleg skjemmande, jf. vedlegg 1.

Vilkår

Gjennomføringa av retting og fjerning skal gjerast på følgjande vilkår:

- Ulovleg oppført driftsbygning til utegangarsau skal fjernast.
- Det kulturhistoriske landskapet som er råka og den Trondhjemske postveg skal tilbakeførast og restaurerast.
- Arkeologar frå Seksjon for kulturarv ved Vestland fylkeskommune skal overvake tilbakeføringa og vere til stades når det ulovlege tiltaket vert fjerna og terrenget vert tilbakeført.

- Tiltakshavar må melde ifrå til Seksjon for kulturarv i god tid før planlagt gjennomføring og seinast tre veker før.
- Fjerning og retting skal vere gjennomført innan 01.11.2020.

Bakgrunn for saka

Vestland fylkeskommune har ved brev frå tilsynsavdelinga i Alver kommune datert 21.02.2020, mottatt 05.03.2020, fått kjennskap til ulovleg terrenginngrep og etablert driftsbygning for utegangarsauar. Tiltaka har ført til inngrep i automatisk freda kulturminne med Askeladden id. 214930, inngrep i sikringssona til mellomalderkyrkjegarden og til utilbørleg skjemming av den automatisk freda mellomalderkyrkjegarden med Askeladden id. 144416, på Seim, Seimsleitet 39, gnr. 171, bnr. 5 i Alver kommune, Vestland fylke.

Andre kulturminne som er råka av tiltaket er den Trondhjemske postveg, Askeladden id. 246692 og Seim gamle kyrkjegard, Askeladden id. 144416-4.

Som forvaltningsmynde i saker som gjeld automatisk freda kulturminne, gjennomførte representantar frå Vestland fylkeskommune ei synfaring på egedomen 11.03.2020. Representantar frå Universitetsmuseet i Bergen og NIKU (Norsk institutt for kulturminneforskning) var også til stades. Tiltakshavar deltok på synfaringa.

I medhald av forvaltningslova § 16 varsla vi i brev datert 20.03.20 at kulturminneforvaltninga vurderte å fatte vedtak om retting av tiltak. Tiltak er utført i samband med ulovleg etablering av driftsbygning, i automatisk freda kulturminne (Askeladden id. 214930) og nær automatisk freda kulturminne (Askeladden id. 144416) etter kulturminnelova § 8 tredje ledd, jf. § 10.

Askeladden id. 214930, mellomaldertunet på Seim

I forbindelse med reguleringsplan for Seim kyrkjegard og Håkonshaugen Amfi, blei det utført ei arkeologisk registrering av Hordaland fylkeskommune i 2000. Mellomaldertunet på Seim blei påvist under registreringa, og ligg på bøen der det ulovlege tiltaket er plassert. Året etter utførte Frode Iversen ved Universitetsmuseet i Bergen ei forskingsundersøking som, blant anna, omfatta det registrerte mellomaldertunet.

Utskiftingskart frå 1890-åra visar kor det gamle klyngetunet låg. Under registreringa blei delen med antatt høgast alder C-14 datert til 1200-talet. Vedlegg 1, figur 4 visar klyngetunet og geil før utskiftinga i 1897, teikna inn på flyfoto frå 1968. Oransje markering visar den delen av gardstunet som er datert.

Driftsbygningen er plassert slik at det i hovudsak er den Trondhjemske postveg som er råka og skada av tiltaket, ved at 20 meter av vegelementet er gravd vekk. Vegen er vidare blokkert ved at driftsbygningen er plassert midt i vegfarete og dekkjer dette i breidda (Vedlegg 1, foto 5-9)

Vegfar som strekker seg tilbake til jern- og mellomalder er ofte vidareutvikla til postveg på eit seinare tidspunkt. Noko som òg er sannsynleg i dette tilfellet, både fordi vegen ligg sentralt i det gamle mellomaldertunet og fordi mellomalderkyrkjestaden ligg rett aust for vegen. Langs den Trondhjemske postveg er det òg registrert fleire gravminne, noko som også tydar på at det har gått eit eldre vegfar i traseen.

Askeladden id. 144416, Seim mellomalderske kyrkjegard

Kyrkjegarden på Seim er frå mellomalder, men nøyaktig tidfesting er usikker. Kyrkjegarden ligg opp i dalsida ved det eldre gardstunet på Seim, og er etablert her for å vere godt synleg, både frå Seimsfjorden i nordvest og frå den omkringliggjande busetnaden. Kyrkjegarden er omkransa av ein tørrmur etablert på eit høgdedrag. Gravplassen blei utvida og muren forlenga mot nord på 1920-talet. Denne delen må sjåast i samband med den freda delen av kyrkjegarden.

Driftsbygningen har avrunda takform, og består i hovudsak av raud bølgeblekk, den har ei grunnflate på omlag 9x5,5 meter og er plassert langsmed tørrmuren frå 1920-talet, tett opptil denne. Hallen si høgde blei ikkje målt inn i felt, men ut i frå bilete frå staden kan ein anta at den er omkring 2,5 - 3 meter høg. Den sørlege delen av driftsbygningen er oppført innanfor sikringssona til den automatisk freda mellomalderkyrkjegarden.

Driftsbygningen er vurdert som utilbørleg skjemma for mellomalderkyrkjestaden. Plasseringa av driftsbygningen medfører eit brot i det samla kulturlandskapet på staden. Dei ulike kulturminna er varierte og gir staden stor tidsdjupne, og den visuelle samanhengen mellom tun, vegfar og kyrkjestad er sentral for ei god forståing av både kulturminna og området. Kyrkjestaden vert no mindre synleg frå det omkringliggande landskapet, og er godt synleg frå sjølve mellomalderkyrkjegården (Vedlegg 1, foto 5-9).

Universitetsmuseet i Bergen, Avdeling for kulturhistorie, forminneseksjonen uttalar:

«Inngrep i Askeladden id 214930, på Seim, Seimsleitet 39, gnr. 171, bnr. 5, Alver kommune, Vestland fylke i form av ulovlig etablert driftsbygning. Tilrådning om retting etter Lov om kulturminner § 8 tredje ledd.

Vi viser til epost med tilhørende saksdokumenter fra Vestland fylkeskommune datert 19.03.2020 vedrørende retting etter Lov om kulturminner av 1978 nr. 50 (kml), § 8 tredje ledd.

Bakgrunn

Universitetsmuseet i Bergen ble av Vestland fylkeskommune 10. mars 2020 orientert om et ulovlig byggetiltak på Seim i tilknytning til etablering av et sausefjøs innenfor id 214930.

Lokaliteten representerer et bosettingsområde med dateringer til vikingtid og middelalder som kan knyttes til den gamle kongsgården på Seim (Iversen, F., 2002, Nye arkeologiske undersøkelser på Kongsgården Seim i Nordhordland - på sportet av en indre omorganisering i vikingtid). Den gamle Trondhjemske postveg er anlagt i nordøstre kant av kulturminneområdet, men det kan se ut som om denne går utenom de registrerte før-reformatoriske tuftene. Mot nordøst avgrenses id 214930 av en steinmur som markerer grensen til middelalderkirkegården id 14416.

På bakgrunn av dette inviterte fylkeskommunen til en felles befaring på stedet 11. mars 2020. Foruten fylkeskommunen og Universitetsmuseet i Bergen deltok NIKU, for å vurdere sikringen mot middelalderkirkegården, samt grunneier.

Befaringen

Ved befaringen ble det fastslått at fjøset for utegangersauene så ut til å være anlagt direkte på traseen til den gamle postveien. Denne driftsbygningen var av en lettere metallkonstruksjon og hadde medført relativt begrensede inngrep i terrenget. Inngangen til fjøset var mot tunet i sør. I kant med den bakre kortveggen mot nord var det eksponert en profil der steinfundamentet til postvegen var synlig. Under steinfundamentet var det svært skrint, og postveien så ut til å være anlagt på toppen av berg, eventuelt med et tynt jordsmonn imellom. Etter all sannsynlighet så har eventuelle førreformatoriske kulturminner i dette området blitt ødelagt eller helt fjernet i forbindelse med etableringen av postvegen på 17-1800 tallet. Det ble for øvrig ikke observert at inngrepet hadde ført til noen forstyrrelser mot steinmuren som markerer grensen til middelalderkirkegården mot nordøst.

I forbindelse med befaringen foretok fylket nye innmålinger, oversendt til oss 19. mars. Disse underbygger at fjøset var etablert på toppen av postvegen og utenfor de tidligere registrerte tuftene.

Vår tilrådning

Tiltaket er anlagt innenfor et automatisk fredet boplassområde fra vikingtid og middelalder, men utenfor de registrerte tuftene. Driftsbygningen er bygget i traseen til den gamle Trondhjemske postveien, i et område med et skrint vegetasjonsdekket som ligger rett på berg. Sauefjøset befinner seg likevel svært nær de tidligere registrerte automatiske fredede tuftene, bygget er og klart skjemmende i forhold til middelalderkirkegården. På denne bakgrunnen mener Universitetsmuseet i Bergen at nybygget skal fjernes.

Selv om potensialet er begrenset, kan det ikke utelukkes at det befinner seg rester eller spor etter automatisk fredede kulturminner under sauefjøset. Disse vil etter vår oppfatning ikke være av et omfang eller en karakter som tilsier behov for mer omfattende arkeologiske undersøkelser og dermed tilstedeværelse av personale fra Universitetsmuseet. Vi mener derfor at det ved demonteringen og fjerning av det ulovlige tiltaket vil være tilstrekkelig med beredskap i form av overvåking av arkeologer fra Vestland fylkeskommune.»

NIKU uttalar:

«NIKUs tilråding vedr. 2020/43273 - Retting og fjerning som følge av ulovleg tiltak på Seim - gnr. 171, bnr. 5 - Alver kommune

Vi syner til e-post frå Vestland fylkeskommune motteke 08.05.2020 med oppmoding om fagleg tilråding for ulovleg tiltak på Seim, gnr. 171, bnr. 5 i Alver kommune, Vestland fylke, der det er sett opp ei driftsbygning for utegangersau utan dispensasjon frå kulturminnelova.

Bakgrunn

Vestland fylkeskommune orienterte 10.03.2020 NIKU Distriktskontor Bergen om ei ulovleg oppsett driftsbygning og terrenginngrep på Seim, gnr. 171, bnr. 5 i Alver kommune. Seim er kjend som kongsgard i eldre tid med bl.a. gravhaugen Håkonshaugen som tradisjonelt vert knytta til kong Håkon den gode, og mellomaldertunet (ID 214930) er påvist på bøen der driftsbygninga er sett opp. Like søraust for gardstunet ligg Seim gamle kyrkjestad med kyrkjegard fra mellomalderen (ID 144416), og med den Trondhjemske postveg (ID 246692) langs vestsida av kyrkjegarden. Vegtraséen følgjer truleg eit eldre vegfar gjennom gardstunet. Driftsbygninga er sett opp kloss i kyrkjegardsmuren og ligg såleis innanfor sikringssona til både kyrkjegarden (ID 144416) og mellomaldertunet (ID 214930), og er vidare gravd ned i den Trondhjemske postveg (ID 246692) og blokkerer denne. Fylkeskommunen tok difor initiativ til ei synfaring på staden 11.03.2020, der representantar frå Vestland fylkeskommune, Universitetsmuseet i Bergen, NIKU Bergen og grunneigar var til stades.

Vurdering

NIKU er gjort kjend med vurderingar frå Vestland fylkeskommune og Universitetsmuseet i Bergen ved fornminneksjonen for dei andre kulturminna det ulovlege inngrepet har fått konsekvensar for, og seier seg samd i desse. NIKU har særleg ansvar for kyrkjestader frå mellomalder (jf. Kulturminnelova og ansvarsforskrifta), og vurderer her konsekvens av inngrepet for Seim gamle kyrkjestad (ID 144416).

Søraustre hjørne av driftsbygninga står inne i sikringssona for Seim gamle kyrkjestad, kloss inn til kyrkjegardsmuren. Kyrkjegarden vart forlenga mot nord på 1920-talet, og terrenginngrep i samband med driftsbygninga ligg då nord for den mellomalderske delen av kyrkjegarden. Driftsbygninga ligg likevel inne i sikringssona for den mellomalderske gravplassen, og er klart skjemmande for kyrkjegarden som kulturminne.

Seim gamle kyrkjestad er bygd i tilknytning til gardstunet på Seim, og aktiv jordbruksdrift er i utgangspunktet positivt for oppleving av og forståing for kva sammanheng kyrkja opphavleg høyrde til i. Men slik plasseringa no er bryt driftsbygninga den visuelle samanhengen mellom kyrkjestaden og gardstunet, og blokkerer vegfaret langs kyrkjestaden både fysisk og i forhold til å sjå og forstå kyrkja/kyrkjestaden i det større landskapsrommet i Seimsbygda. Sett frå vegen nede i dalen og landskapet omkring er driftsbygninga visuelt dominerande, og skjemma opplevinga av kyrkjestaden.

Tilråding frå NIKU

Driftsbygning og terrenginngrep i samband med oppføring av denne er utilbørleg skjemmande for Seim gamle kyrkjestad (ID 144416). NIKU tilrår at driftsbygningen vert fjerna og terrenget restaurert.

Ved synfaringa vart det ikkje funne spor av kulturlag eller strukturar i skjæringar der driftsbygninga er gravd ned i terrenget/postvegen. Det kan ikkje utelukkast at automatisk freda kulturlag eller strukturar knytta til kyrkjestaden likevel kan finnast i arealet der driftsbygninga er gravd ned, men potensialet reknast som avgrensa. NIKU meiner difor det er nok at restaureringa skjer med overvaking av arkeologar frå Vestland fylkeskommune, det er ikkje naudsynt med arkeologar frå NIKU til stades i tillegg.»

Vestland fylkeskommune opplyser:

Vi ber om du tek kontakt med Seksjon for kulturarv i Vestland fylkeskommune dersom fjerning av driftsbygningen og tilbakeføring av kulturlandskapet ikkje lèt seg gjere innan fastsett frist, og at du melder frå til seksjon for kulturarv i god tid før planlagt gjennomføring og når fjerninga og rettinga er gjennomført.

Du kan klage på vedtaket

Du har rett til å klage på vedtaket. Fristen for å klage er 3 veker frå du har motteke dette brevet, jf. forvaltningslova §§ 28 og 29. Klaga skal stillast til Riksantikvaren som klageinstans, men sendast til oss, gjerne på e-post til post@vlfk.no, referer gjerne til saksnummer 2020/43273. Dersom vi ikkje gjer deg medhald, sender vi klaga til Riksantikvaren, som avgjer saka med endeleg verknad.

Med helsing

Per Morten Ekerhovd
fylkesdirektør

David Aasen Sandved
seksjonssjef

Brevet er elektronisk godkjent og har difor ingen handskriven underskrift

Vedlegg

- 1 Vedlegg 1. Kart og bilete
- 2 Vedlegg 2. Tilrådning - UiB
- 3 Vedlegg 3. Uttale frå eigar
- 4 Vedlegg 4. Tilrådning - NIKU

Kopi til:

RIKSANTIKVAREN
UNIVERSITETET I
BERGEN

NIKU BERGEN
ALVER KOMMUNE
STATENS VEGVESEN

Postboks 1483 Vika
Postboks 7800

Dreggsallmenningen 3
Postboks 4
Postboks 1010 Nordre Ål